ГОДИНА XXIV. На Цетињу, у четвртак 7 септембра 1895. БРОЈ 37.

Излази суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ на годину 4 ф., на по године 2 ф., на четврт године 1 ф.

За АУСТРО-УГАРСКУ, БОСНУ и ХЕРЦЕГОВИНУ на годину 6 ф. на по године 3. ф. на четврт године 1 ф. 50 новч.

За све остале земље годишње 20 фран. у злату, на по године 10 фран., на четврт год. 5 фран.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Претплата шаље се поштанском упутницом непосредно администрацији „Гл. Црног." на Цетиње, или отправништвима новина на коју драго пошту; а коме је наручније, може се претплатити код г. *Нера Рамадановића*, књаж. агента у Котору. Дописи се шиљу уредништву Рукопи и с не враћају.

За огласе плаћа се, по простора који заузму на петита 7, новчићу од реда за први пут, а за сваки даљи пут по 5 новчића. За огласе веће и на дуже вријеме попушта се.

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД.

ЦЕТИЊЕ, 7 септембра.

Велики јесенски маневри у Француској и у Њемачкој занимају политички свијет на првом мјесту, пошто им је у Француској био присутан један од најпознатијех рускијех генерала — Драгомиров, а у Њемачкој аустро-угарски монарх Франц Јосиф. Петроградско „Н. Времја" вели: „Читаоцима је већ познато, какве се до сад не виђене почасти чине у Француској генералу Драгомирову, који присуствује на великијем маневрама француске војске у Вогешкијем горама. Руски генерал је ту као члан француског генералног штаба, и он је са врховнијем заповједником француске војске, генералом Сосјеом, и са началником главнога штаба, генералом де-Буадефром, дочекао у Лангру пресједника републике, па је у једнијем колима са пресједником Фором и с ратнијем министром присуствовао маневрима. Трудно би било и замислити опипљивији, за свакога очевиднији доказ свезе војеног браства, што стеже војске двају здруженијех народа. По бечком официозном листу „Фремдемблату," таквијем доказом треба сматрати и присуство Цара Франца Јосифа на маневрама њемачке војске. Орган грофа Голуховског наоди, истина, да непоколебива чврстоћа тројног савеза не требује фактичкијех потврда, али ипак сматра пут аустријског владаоца у Њемачку догађајем, који објашњава мирољубиви значај поменутог савеза. Ово је лијепо речено али није јасно. Сам факт присуства аустријског Цара на њемачкијем маневрама није ништа ново. То је бивало по толико пута и постало је обичном појавом. Састанци савезнијех владаоца на војенијем вјежбањима постали су обични, али не с тога, што они, као што увјерава „Фремдемблат", пружају доказ „непоколебиве чврстоће тројног савеза" него усљед мало по мало свуда утврђеног опћег увјерења, да је тројни савез јако изгубио свој пређашњи, пријетећи европском миру, карактер; и што унутрашњи положај свију трију савезнијех држава удаљује у далеку будућност остварење онијех намјера, с којима је био закључен и 1891 обновљен савезни уговор између Њемачке, Аустро-угарске и Италије. Треба још примјетити, да данас и у Њемачкој избјегавају да оцјењују састанке између двају Царева, као што је сматрао потребитијем да учини орган грофа Голуховског, као да се стара доказати, да познати инцидент његове неуспјешне посјете код њемачког канцлара кнеза Хохенлоа нема онај смисао, који су му приписивали тада њемачки листови. По доста чудном стицају прилика сам кнез Хохенлое наоди се сада у Русији, и чека се овијех дана у Петроград. У сваком случају, ми смо расположени, да с листом аустријског министра иностранијех дјела не видимо ништа опасногa за јевропски мир у присуству Цара Франца Јосифа на маневрама њемачке војске, и само се разилазимо с „Фремденблатом" односно „непоколебиве чврстоће" тројнога савеза, који игра улогу много мање упливнију и рјешавајућу, од поражавајуће чврстоће руско-француског пријатељства, што потврђују тако сјајно још невиђене војене почасти, што се чине генералу Драгомирову у Француској".

Бечка „Н. Ф. Преса," занимајући се с овијем маневрама, не може да сакрије негодовање према њемачкој политици, која служи рускијем интересима. Спомињући њемачку услугу, учињену Русији противу Јапона, а прелазећи муком држање Њемачке према Балкану, бечки лист кори Њемачку, како јој Русија ничим није одвратила. него напротив открива све то тјешње односе са Француском, па констатира: „Од како је кнез Хохенлое постао царевинскијем канцларом, у Њемачкој су се стале јавно објелодањивати тежње, да се успостави између Берлина и Петрограда онај конац, који је, по познатом изразу Кнеза Бисмарка, био прекинут за вријеме графа Капривија. Не само у Паризу, него и у Берлину старају се да задобију руско пријатељство, и данас се находи у најугоднијема политичкијем условима не већ Њемачка него Русија".

О посјети Хохенлоа у Петрограду још се ћути, само лондонски министерјални „Стандард" даје јој виши значај, мислећи да је била жеља Цара Вилхелма, да се кнез Хохенлое поразговори с рускијем Царем о питањима високе политике. Ту лондонски лист такођер пребацује Њемачкој услугу учињену Русији на далеком истоку, за коју услугу није никакве награде добила; и напомиње јој, како се у Русији не може заборавити, да је тројни савез био склопљен противу Русије!

Италија сјутра (8-20-ог т. м.) слави двадесетипету годишњицу заузећа Рима, што је јако узрујало римокатолички свијет, како се у исто доба навршује четврт вијека, да је папство изгубило своју свјетовну власт. Заузеће Рима италијанском војском била је најближа посљедица њемачке побједе код Седана. Пад Наполеона III, који је бранио папску свјетовну власт, омогућио је то заузеће папског Рима. Француска република, наравно, није могла прихватити у свој програм успостављење свјетовне власти папине. Ма колико да се старала римска курија, да успостави папску власт, она није се ни за длаку приблизила томе циљу. Цио изображени свијет поздрављa Рим као престоницу уједињене Италије, успркос католичкијем конгресима, што се држе по Јевропи у корист Папе.

РУСИЈА И ЦРНА ГОРА.

Под овијем насловом **Московске Вједомости** доносе сљедећи чланак:

Посљедњијех дана у иностраној преси поникло је мноштво нагађања поводом сљедећег случаја. Из Кронштата довезао је у Бар параброд „Ростов" Црногорском Књазу Николи дар Русије. Тај се дар састоји из 30.000 пушака, 15 милиона фишека, неколико топова и знатну количину ратног прибора.

Овај „догађај" изазвао је масу коментара. „Н. Ф. Пресе," старајући се да сачува најмирољубивији тон, ипак није могла прећутати напомене, да тај дар Русије може послужити на уштрб аустријског уплива у Босни и Херцеговине. Италијанска штампа говори о овоме факту врло опрезно, само што узимље на знање — али ипак може се примјетити нека брига. Француска штампа, по обичају, изражава своје симпатије Русији. „Журнал, де Деба," и ако с неким отезањем, наоди помирљиве и саме изјаве аустро-угарске штампе, додајући у осталом, да је положај ствари на Балкану у овом часу „веома деликатан," тако да се мала неспоразумљења мого остављати на страну без пажње.

Но од шта се разгорјела зелена шума? Изгледа да о томе свему није ни било мјеста коментарима. У високо официозној бечкој „Пол. Кореспонденцији" саопштавају са Цетиња, да је Црна Гора још назад године дана тражила од Русије помоћи у преобразовању војске, тако да се ова пошиљка оружја појављује само као испуњење те молбе.

Али какогод то било, у сваком случају чудновато је, да шиљање од стране Русије Црној Гори пушака, топова, фишека са осталијем прибором изазиваше тако много тумачења.

Русија дарива све то Црногорцима. Па ко нам може то забранити? Русија има пуно право, да дарује Црној Гори не 30,000 него ако ће и 300,000 пушака са дотичном количином фишека.

А Црна Гора, и ако је мала држава, али је држава н е з а в и с н а, која је вазда била оданијем и постојанијем пријатељем Русије. Мислимо да је и Русија такођер независна држава. Ко може стати на пут њиховијем узајамнијем односима? У вријеме нашег рата с Турском, Турцима су давали оружје Инглези, Њемци, и Аустријанци, што је било отворено нарушење неутралитета, тијем више, што су осим тога, Инглези, Њемци и Аустријанци (по највише Пољаци) улазили у турску војску, не само као учитељи, него као и прости војници.

То се све сматрало у реду, све се то сматрало законито. А ево, ако Русија шиље дар Црној Гори, — то се већ сматра као опасност по јевропски мир, и превазилази мјеру јевропског дуготрпљења!

Такав поступак према Црногорском Књазу и црногорском народу није упутан. Црногорски Књаз вазда је био најоданији пријатељ Русије, као вјерни тумач жеља свога храброга и племенитог народа, који није никад издавао ни Русију ни словенство, као што су то много пута чинили споменута наша „браћа".

ПРЕГЛЕД ЛИСТОВА.

Новосадски „Бранник" пише:

Данас већ влада тишина у Македонији. Устанак, ког су спремили Бугари, сасвим је угушен. Устаничке чете су разбијене и може се рећи, да је мир наступио. „Парче Македоније" није запалило Европу, као што су Бугари мислили и жељели. Жеравица је за времена угашена.

Ови нереди у Македонији нијесу симпатично примљени ни од оних, који источним народима искрено желе да дођу до своје самосталности. Устанак у Македонији није поникао из незадовољства македонског становништва; шта више, зна се, да су баш тамошњи становници одбијали сваку свезу с устаницима. Тај устанак покренули су Бугари с том политичком намјером, да Македонији извојују неку самоуправу, па да послије неколико година с Македонијом оно исто изведу, што су учинили с Источном Румелијом: једног лијепог дана придружили би је Бугарској, а Европа по свом старом обичају признала би свршен чин. Устанак је имао политичку циљеј, да се македонско питање ријеши у корист Бугара, с тога је Бугарска отворено подупирала тај устанак, док порта није енергично захтијевала, да бугарска влада врши своју дужност, те да затвори своју границу. Тек онда се бугарска влада тргла и постала је мало опрезнија.

Бугарска влада је хтјела да понови историју. У Бугарској су трзавице на дневноме реду. Кнез игра на вулкану, а влада блуди без компаса. Покренула је русофилску струју, којом не може да господари. Тражи пријатељство руско и опет не би хтјела да задовоља праведне руске захтјеве. Хтјела је да обмане цио свијет. Увидила је, да не може више пркосити Русији, јер народ бугарски пагиње Русији, па је зато покушала, да се измири с Русијом, нудећи — лијепе ријечи и ништа више. Пред западном Европом бранила се тиме, да не ће Русији учинити никакве уступке. Но и бугарска влада прошла је онако, као што сви пролазе, који хоће да сједе на двије столице. Западну Европу отуђила је од себе, а Русију није задобила. Да би одвратила пажњу Европе од унутрашњих неприлика своје земље, она је потпирила устанак, радила је исто онако, као што је кнез Александар Батенбершки радио, кад ја начинио револуцију у Источној Румелији.

Али покушај није сретно испао, и тим се доказало, да се судба Македоније не може једнострано ријешити. Сама Бугарска нити је позвана, нити је кадра да ријеши македонско питање.

Једно је ипак успјела бугарска влада, постигла је оно, што није хтјела: да Европи и Турској отвори очи о својим намјерама. Бугари су за цијелог времена свог робовања мирно сносили јарам свој и никад се нијесу бунили. Тиме су стекли повјерење код Турака, који су их сматрали као миран елеменат. Срби су пак били познати као народ, који слободу љуби и за њу хоће да гине. Под „видом чесности" Бугари су могли слободно да шире своју пропаганду по Старој Србији и Македонији. Турска је мирно подносила ту агитацију, сматрала је као политичку игру. Турској је годило да се потискује српски елеменат. Она је мислила, да ће с Бугарима лако бити готова, само ако се Срби утуку у главу. То је тако годинама ишло, Бугари су под закриљем портиним освајали земљишта, и непрестано су добијали нове уступке од султана. По Македонији организирала се бугарска црква, која је у првоме реду имала политичку циљеј, да народ у Македонији задобије за Бугаре. Владике, свештеници и учитељи — то су били политички агенти бугарске владе. Бугарска влада трошила је три милиона франака годишње на бугарску агитацију. Кад су Бугари мислили да су посао најбоље уделали, да је дошао трепутак, да се ломи колач, они су приступили дијелу. Потпирили су ватру и спремили су устанак. Пожда би они још неко вријеме мировали, да није покренуто јерменско питање, те су Бугари мислили, да у свези с јерменским питањем могу ријешити и македонско питање, наравно једнострано, у своју корист.

Турска се убезекнула и бјеше потпуно изненађена. Турски господари стадоше се згледати и питаху: Зар се и бугарска раја умије да буни?!

Ситуација се промијенила. Бугарско име постало је зазорно у очима турских власти; у Цариграду не ће више вјеровати бугарском допинтавању. Треба знати да је увијек било Бугара, који су у Цариграду оптуживали Србе. Тако су једним ударом могли да убију двије муве: да Србе спријече у агитацији и да за себе израде дозволу, да могу слободно по Македонији ширити своју пропаганду. Средство је било одвратно, али Бугари су постизавали своју циљеј и то им је било доста.

Послије овог устанка Турци ће објективније гледати на одношаје у Македонији. Срби се могу лако користити новом ситуацијом, па да за себе израде оне олакшице, које Бугари одавна уживају у Македонији. Срби се могу лакше кретати, јер народ у Македонији у грдној већини осјећа српски, и ако су Бугари јако успјели, ипак нијесу могли да потисну тамошње Српство.

А Бугари се могу сад научити, да се македонско питање не може сретно ријешити без српског народа, а још мање против њега.

ЈЕДАН ПАТРИОТСКИ ПРЕДЛОГ.

Биоградски „Дневни Лист" доноси сљедећи баш патриотски предлог:

Поводом забране увоза наших свиња у Аустро-Угарску и посљедњег одговора Мађарске владе, који је довео нашу отаџбину у врло тежак и мучан положај, хоћемо да изнесемо један патриотски предлог, јер држимо да му је мјесто.

Није давно било, у почетку овога вијека, сав је народ на континенту јевропском, набављао за домаћу потребу искључиво фабрикате инглеске; фабрика по осталим земљама јевропског континента готово није било.

Кад је већину јевропских земаља покорио Наполеон I и кад је био на врхунцу своје силе, он, хотећи да доскочи ма којим начином богатој и силној Инглеској уведе 1808 год. тако звану континенту заштиту готово по своју Јевропи, која се састојала у том, што јевропска пристаништа нијесу смјела примати инглеске лађе, ни инглеске фабрикате. И ова Наполеонова

уредба принуди поједине јевропске народе, да у својим земљама отпочну прерађивати домаће сировине.

Године 1848 чувени патриота мађарски Људевит Кошут радио је да увећаном царином на границама мађарским подигне у својој отаџбини радиност, но кад у том не успје, он поче оснивати „патриотске дружине“ у циљу да се нико од чланова ових дружина не одјева страним фабрикатима, но само домаћим онаквим какви су. Те патриотске дружине у брзо се разгранају по цијелој земљи и ове млого помогну, да се радиност и индустрија унапреди.

Историја је учитељица рода људског, она нам казује разне путеве и начине, којима су разни народи ишли док су дошли на данашњи ступањ напретка и цивилизације. Напомињући ово, да видимо, шта треба да предузмемо ми, који готово индустрије немамо и чији су занати данас на прагу пропасти. Страни фабрикати поплавили су наше пјаце и готово све сировине ми извозимо на страну а не прерађујемо их у земљи, већ их буд зашто дајемо странцима, а они нам те исте сировине прерађене враћају и ми их од њих по скупе новце купујемо. Незгодним географским положајем наша је отаџбина упућена у привредном погледу искључиво на Аустро-Угарску, јер готово све своје сировине она шаље њој а у замјену од ње добија прерађевине; она одређује и цијену нашим производима. Извозећи с године на годину све више сировина а увозећи прерађевине, земља сиромаши, то је економска истина. Овако непаметно вођена економска политика учинила је, да постанемо економско зависни од Аустро-Угарске, и даље овако продужавање створило би од нас њено економско робље. Ради примјера погледајмо шта ради Инглеска и Француска са својим колонијама? Ове државе све сировине из својих колонија преносе у своје земље, тако их у својим фабрикама прерађују, па их опет прерађене у своје колоније враћају и тамо распродају. Тим начином, ове државе, начиниле су народе, који живе у њиховим колонијама, својим економским робљем а себе богатим и моћним.

И доиста, само онај народ може бити у потпуном смислу политички независан, који је и економски независан.

Наши су трговци и капиталисти за сад већином посредници, између нас и страница; њихов се рад сав састоји у томе, да наше сировине дају странцима да их преради, па да их прерађене опет купе од њих и нама продаду и овака економска питања може само од нашег народа створити пролетаријат.

Из горњих разлога држимо, да је крајње вријеме да порадимо на унапређењу наше индустрије, а за сад нам је према постојећем трговачком уговору са Аустро-Угарском готово једини пут оснивање патриотских дружина, чији би се чланови одјевали и трошили у својим кућама само наше домаће израђевине, а кад би се ово остварило, онда би могли подизати у земљи фабрике, јер би оне имале своје потрошаче.

А шта да раде наши трговци и капиталисте, упитаће неко, кад они онда не би били посредници између нас потрошача и фабриканата странаца као прерађивача?

Они нека уложе своје капитале у индустријска предузећа, која ће им се рентирати врло добро, те ће тим бар потпомоћи радиност у својој рођеној земљи.

Оснивању оваких патриотских удружења већ је вријеме да се и код нас отпочне, то је већ и раније предлагано без успјеха. Наша интелигенција требала би у овом погледу да предходи народу, а да не буде као што је и до сад код нас било, „боље туђе јаје но наша кокош.“

Србија је земља обдарена свијем даровима, којима природа може раскошно обдарити једну земљу, народ је у њој бистар, окретан, разборит и вредан. Он треба само да има ваљане вође које ће отаџбину повести правим путем. Од интелегације српске зависи, да ли ће примити к срцу овај патриотски предлог а ми држимо да му је сад вријеме и мјесто. За то на посао интелигенцијо варошка и сеоска. Ти, која највише трошиш стране производе, отпочни, кад нијеси до сада са оснивањем оваких дружина, да би могла у својој земљи имати фабрике и своје сопствене израђевине.

Ми овај предлог доносимо из биоградског листа на размишљање и нашим читаоцима.

ДОПИСИ.

Далмација, 1 септембра 1895. — Ви се мало бавите са нашим покрајинским стварима, али знам, да ће вашим читаоцима мило бити, да чују како се наша народна ствар развија и у Далмацији.

Ми далматински Срби први смо били, који смо развили народну заставу противу туђинштине, и уз нас пристајали су мало по мало и Хрвати, док нијесу до већине дошли. Тада нас од себе одринуше њиховом девизом: да у Далмацији живе Хрвати, а што није Хрват, да је дошљак. За тијем су пошли још даље, па ни те „дошљаке“ нијесу признавали за Србе.

То нас је принудило, да се окупимо у једну засебну српску странку, па да тражимо помоћи у аутономно-италијанској мањини. Из почетка су нас бједили, да то радимо по жељи владиној, али кад је свијет видио, да Хрвате влада потпомаже, онда им није преоставало него да нас пред Словенством клеветају, да се дружимо са народнијем душманима аутономашима.

Сада смо имали нове изборе за сабор покрајински, и да се тога приговора опростимо, одлучили смо, да сами без ичије помоћи изађемо на изборе, да не тражимо помоћи код аутономаша, међу којима и тако збиља има наших противника. И ипак смо успјели. Бока је изабрала сва четири своја заступника Србина: Кап. Пава Камеперовића, дра Рада Квекића и дра Владимира Тројановића, сва три нова, и госп. Ђура Вукотића, старог заступника. Далмација је изабрала своје старе заступнике: Симића, Кулишића, Саву Бјелановића и дра Бајка. Осим тога добилисмо једнога новога дра Пуљезија, помоћу умјеренијех Хрвата у Шибенику.

Само у Дубровнику није могао продријети ниједан наш кандидат. Истина је, да је у Дубровник изабран проф. Зоре, добар Србин, али не улази ни у једну странку, него сам за себе стоји. Па како смо у Дубровнику пропали? Наш кандидат за град барон Гондола имао је највише гласова али није имао више него што су имали скупа кандидати хрватски и аутономашки; и за то је требало да буде ужи избор између нашег и хрватског кандидата, који је нашег побједио помоћу аутономаша! Тако су Хрвати, пошто су нас од аутономаша раздвојили, сами њихову помоћ противу нас примили. Али и ако није у Дубровнику продро ниједан наш кандидат, ми смо ту морално побједили.

Међу умјеренијем Хрватима има умнијех људи, као што је др. Клајић, за кога су и Срби гласовали, с којима бисмо се могли вазда погодити. Ето у Шибенику умјерени Хрвати дадоше своје гласове нашем кандидату. То је добар знак. Само не би требало да на томе остане. Треба и с једне и с друге стране радити, да се дође до старог братства, да нам се злотвори не веселе.

Ми смо са успјехом на овијем изборима задовољни. Имамо девет поузданијех заступника, уз које можемо такођер с поуздањем убројити и десетог заступника г. Зору.

Бјелопавлићи, 1 сент. 1895. — Да би тачније упознао пошт. читаоце о овогодишњем роду, узео сам ове редке написати у цијењени „Гл. Црногорца.“

Познато је, да је овога љета већином велика суша владала поред вјетрова, који доприносише штете као и сунце: ево — међудница прође а многе наше, живе воде пресушише, што је то ријетко бивало.

Прошла година познато је да је са родом била слаба, али ју ономлањска крријепљаше, те у Бјелопавлићима ланих имаше много старог жита, приближно онолико, колико га ове године имамо. — Наше земље дијеле се у три врсте и то: рана, средња и позна — од којих је највеће раница; раница је родила сасвијем добро, јер је усијата рано, а прољеће бујно дочерало ју је до доброг рода; средња земља, већином није по факту усијата услед тога, што кише не дадоше, а које су посијате родиле су средње; позне т. ј. дебеле (најбоље) од када се посијаше у мокрој земљи од тада им киша не наоди, те на њима уопште би род сасвијем слаб. Када се све три врсте саберу изнијеће средњи род од жита — тако је много боља од лањске године; али да би рекао е има жита више од лањске године, то бих био на погрешном путу; за то, што лањске године имаше много старевине по многим сељачким кућама.

Особито ове године лоза је обпазадила, те у цијелој равници Бјелопавлићкој не би нашао грозда, ни на лози лишћа — изузевши неки дио дуж племена навковицког, а међу тим особито у „Валовитом Бријестову“, у којем се грожђе нађе као ове године зачудљиво, и многи трговци са стране дођоше и за сваку оку даше по 1 шестицу, с којијем се ови народ доста добро поможе [1]).

У племену навковицком раде се многи контрати од горе услед државног контрата, који се већ учинио за војени стан на Цетиње; ови контрат је подијељен по милости Његова Височанства на 40 пила овог племена, те је свако у раду — радећи непрестано, да се стече парче хљеба и ако је тешко гору носити на рамена али и опет боље но бадава сјећети. — Народ је захвалуом Богу и свом Господару, који поред државне потребе гледао је овом народу да учини помоћи.

Наша варош Данилов-град, као средиште велике околине прима небројно свих производа трговине сваке суботе и спрам трговаца доста повољно, само када би било среће да нам хоће живо пролазити, јер су волови поред остале животиње сасвијем јевтини; — пошто са стране нема трговаца, то смо на вишу штету, но што нам жито неби пролазило; као што хоће јевтино, а исто ћемо скупо опет плаћати.

Добро би било када би наши сељаци жито сачували да га не продају, него друга средства да гледају за одуживање дугова. Када би и власти пазиле на ово уопште би боље било, јер власт упливише на народну корист.

Лазар П. Јовановић, учитељ.

[1]) То је врло јевтино као ове године! У. Г. Ц.

Књижевност, умјетност и просвјета.

(**Позив на претплату.**) Добили смо из Биограда сљедећи позив на претплату:

Наша пољопривредна књижевност још је врло непотпуна дјелима, која би имала практичне вриједности за наше пољопривредника, а нарочито сточаре. Узроци су томе разни, а без сумње један од најглавнијих је, што наши писци у опште, а нарочито пољопривредне струке, наилазе на велике тешкоће при издавању својих радова. Тешкоћа је у томе, што се наши књижари нерадо и врло ријетко примају издавања књига ове врсте, па је писац присиљен да дјело о свом трошку штампа или — ако му то није могуће — да се ослони на доброту и помоћ читалачке публике, да га она претплатом потпомогне.

И моја је намјера да попуним једну празнину у нашој пољопривредној књижевности, ако ме у овом подузећу потпомогну наши пољопривредници и сви пријатељи пољопривредног напретка. Поодавно сам прикупљао податке, а служио сам се и најновијим страним писцима да израдим дјело, које ће сваком пољопривреднику бити десна рука у невољи, кад му стока оболи.

Дјело је потпуно спремно за штампу, а наслов му је:

ПРАКТИЧНИ МАРВЕНИ ЉЕКАР.

Књига ће изнијети око 24 штампана табака, средње осмине, са 112 слика у тексту. Већина болести наших домаћих животиња, њихови узроци, знаци, лијечење и предохрањујуће мјере описане су јасно и разумљиво, да се сваки пољопривредник у оскудици стручног марвеног љекара, може овом књигом користити.

Без претходне помоћи — претплате — не могу на штампање ове корисне књиге ни мислити, с тога молим све пољопривреднике и пријатеље, наше вриједне учитеље и свештенике по Србији, Црној Гори, Босни и Херцеговини, да се својски заузму око прикупљања претплатника и да претплату заједно са списком својих претплатника

ЛИСТАК „ГЛАСА ЦРНОГОРЦА.“

КЊИЖЕВНОСТ И ИСТОРИЈА ПРОУЧАВАЊА ЦРНЕ ГОРЕ.

Од дра Курта Хасерта.

(Свршетак.)

Најстарији путник, што се зна, јесте млетачки властелин Болица, који је у почетку седамнајестог вијека српско-арбанаске округе скадарског пашалука пропутовао, и својој влади подиио опсежни извјештај о тамошњим приликама. Касније пријатељски односи са Русијом били су скроз дипломамске нарави, и прошло је доста времена, док у деветнајестом вијеку изађоше радње: Vialla de Sommieres-a, Petter-a и Караџића као плод малијех подхвата. К њима се придружују путовања до почетка несреног рата 1862: Stieglitz-a, Ebel-a и Wilkinson-a,[1]) Ковалевског, Попова и Delarue-a, као и погранична путовања Boeus-a, Hecquards-a, Lejeans-a Hans-a, Sax-a Blaus-a, и ако ови посљедњи нијесу ступали на земљиште праве старе Црне Горе. На жалост ова проучавања нијесу нашла достојне оцјене и убрзо се заборавише, тако да тек послије берлинског трактата, који је зауставио вјечито ратовање на балканском полуострву, отпоче научно откривање Црне Горе. Руски научењак И. Ровински изабра себи за нову постојбину Црну Гору и проучи је за вријеме скоро петнајестогодишњег путовања по њој као што није нико други прије ни послије њега. У исто доба пропутовали су кнежевину Tietze и L. Baldacci, Kaulbars и Schwarz, први геолошком сврхом, посљедњи уопће географском. Њима су слиједили топографи Baumann [2]) и Wünsch, ботаничари Pantoschek и Панчић (обојица 1873,) Szyszylowicz [3]) и A. Baldacci, [4]) инжинијер Lelarge, којему је било повјерено снимање црногорске жељезничке мреже, и г. 1891 и 1892 спадају оба путовања самог писца.

Путници, који су допринијели откривању Црне Горе, плодове свог проучавања саопштили су у многобројним списима и манама, која су дијелом драгоцијено допуњавање старијех дјела, а дијелом имају значаја битног напретка. Ту имамо извршнијех радња на пољу геологије, батанике и етнографије, док су само двије радње Schwarz-a и Ровинског, које обухватају читаво упознавање земље.

Треба признати, да је Schwarz осјетну празнину у географској литератури попунио, и као што то доказује друго издање г. 1888 његове књиге, она је и данас најважније дјело за орјентирање њемачког читаоца. Писац вјештијем начином причања, које кат-кад пасторалнијем тоном зачиња, пружа очевидно излагање својих доживљаја и прегледну слику земље и њеног становништва. Али кад он своја проучавања као плод вишенедељног путовања по своју Црној Гори истиче, треба казати, да се његово борављење у Црној Гори продужава од поласка из Котора до повратка у Котор у све 25 дана, од којих падају 3 дана почивања на Цетињу а 3 дана у Оцињу, и да је само једну недјељу дана уложио на право путовање кроз унутрашњост [5]). О путовању по своју Црној Гори не може дакле бити ријечи, и Schwarz није долазио ни близу високијех црногорскијех планина, Дурмитора и Кома а камо ли на њихове врхове, што више, он је у мају путовао, када су и висоравњи покривени великијем снијегом. Што он каткад о опасности и труду свога путовања прича, то се може разумјети и опростити. Мање је умјесно напротив хвалење црногорског гостопримства, јер су се почасти, што је народ чинио његовом пратиоцу Ровинском, који је у своју земљи познат и љубљен, наравно и на њега морале простирати, те су му дале повода тврдњама, којима други путници често противно свједоче. Такве и сличне ситнице, које се налазе код сваког путника, не би шкодиле Шварцовој књизи, да се он ограничио на прости путопис, па да се одрекао „основе географије Црне Горе.“ За ову посљедњу оскудјевао му је преглед и познавање литературе, и тако се оснива други, чисто географскидио његова дјела понајвише на усмена и писмена саопћења његовог вриједног сапутника Ровинског, без чије јаке помоћи, његово путовање по Црној Гори, и његова тежња, „да вријеме, што му је стало на расположење уложи што је више могуће у проучавању црногорског земљишта“ — трудно пћаше успјех крунисати. С тога је бар захтјевала дужност захвалности, сарадњу Ровинског по заслузи истакнути; али његово име, које се у путопису често спомиње, у научном дијелу нигдје не сријетамо, и из његовог оригиналног дијела, што је прије које године на свијет изашло, види се, како је Шварц издашно употребио податке свог друга Ровинског као своје сопствене.

Послије учињенијех примједаба, није трудно себи створити суд о богатој и ваљаној садржини обсежне књиге Ровинског „Черногорија“, у којој су први пут обрађени плодови пространијех литерарнијех студија са успјесима дугогодишњијех сопственијех проучавања у опсежном прегледу Црне Горе. На жалост ово у више погледа важно дјело мало је познато и оцијењено, јер је на руском језику написано, и још није нашло преводиоца. Случајно је мене срећа послужила, да добијем у Бечу један врло рђави рукописни превод најважнијех поглавља, а схваћање осталијех одјељака било ми је битно олакшано пријатељском помоћи г. Ђ. Поповића, студента философије, из Угарске.

Цијело дјело, трошком царско-руске академије наука у Петрограду штампано, дијели се у двије књиге, прва о географији и историји, друга о археологији, етнографији и садашњим приликама. Етнографија и старинарство поглавито је поље радње ученог писца, који је, прије свог доласка у Црну Гору, пропутовао Сјеверну Америку, Сибир и Монголију, и осим свог материнског језика француски, њемачки и српски добро знаде.

Толико к оцјени и карактеристици старије, нове и најновије црногорске литературе.

1) Ebel Stieglitz пропутовали су само Рјечку и Црмничку нахију, напротив Wilkinson се упознао са западном половином старе Црне Горе на путу с Цетиња у Чево, Острог и Орјалуку. Овдје треба споменути и путовање Richthofens-a с Цетиња на Вир-пазар и Будву, што је било у средини педесетијех година.

2.) Baumann је пропутовао у два пута ријешке Црну Гору, први пут љети 1883, други пут љети 1889 године.

3.) Szyszylowicz пробавио је у Црној Гори мјесец дана г. 1886 и пропутовао је Куче и црногорско-арбанаску границу.

4.) A. Baldacci путовао је три пута по Црној Гори (г. 1886, 1890, 1891.)

5) На Подгорице предузео је овај пут:
14 маја: Подгорица — Даниловград.
15 „ Даниловград — Никшић.
16 „ Никшић — Шавник.
17 „ Шавник — Сомина планина.
18 „ Сомина планина — Колашин — М. Морача
19 „ М. Морача — Трмање.
20 „ Трмање — Подгорица.

што прије шаљу непосредно мени или Пољопривредној Подружини Жичкој у Краљеву. Чим скупим толико претплатника, да бар половину штампарских трошкова претплатом могу покрити, одмах ће штампање дјела отпочети.

Цијена књизи је за претплатнике 3.50 динара или 1.75 фор. ав. вр. Скупљачи, поред моје захвалности, добивају на сваких 10 претплатника, једну књигу на дар.

Садржај: I. Животињско тијело: Грађа животињског тијела. — Орган за храњење. Варење хране и дисање. — Органи за множење. — Органи за кретање и за осјећање. — Спољашњи дјелови животињског тијела. II. Услови здравља и узроци болести: О условима здравља. — О узроцима болести. III. О лијечењу и љековима у опште: Знаци здравља. — Знаци болести. — Главни основи лијечења. — Љекови и њихова употреба. — Преглед најобичнијих љекова. — Најважније справе и њихова употреба — при лијечењу. IV. Назеб, грозница, навала крви, запаљења, ране и отоци. V. Болести коња: А. Болести органа за варење: Повраћање. — Запаљења желуца и пријева. — Затвор. — Пролив — Колика. — Запаљење трбушне марамице. — Сува болест. — Глодање — Троваље. — Утробни црви. — Запаљење јетре. — Водена болест трбушне дупље. — Вратобоља. — Б. Болести органа за дисање: Кијавица. — Гунтураћ. — Катар плућа. — Запаљење плућа. — Запаљење грудне марамице. — Водена болест грудне дупље. — Сипља. — В. Болести живчаног система: Несвјестица. — Навала крви у мозак. — Запаљење мозга. — Запаљење Кичмене мождине. — Лудило. — Запаљење бубрега — мокраћне бешике. — Слаба воља за нарење. — Често расписивање. — Д. Заразне болести: Сакагија. — Крв. — Заразна болест полних органа — Вруђица. — Инфлуенција. — Ђ. Спољашње коже. — Болести копита. — Очне болести — Запаљење тетиве — Запаљење костију и зглавака — Меки отоци. — VI. Болести говеди: А. Болести органа за нарење: Пролив. — Затвор. — Претоварен желудац. — Надун. — Б. Болести органа за дисање: Плућна туберкула. — Туберкула грудне поставе — Сува болест. — В. Болести органа за крвоток и крви: Запаљење срца и срчане кесице. Г Болести живчаног система: Пороћајна грозница. — Брљивост. — Падавица. — Д. Болести мокраћних и полних органа: Запаљење бубрега — Застојање помстине. — Запаљење материце — Испадање материце. — Испадање полног уда. — Мане млијека. — Ђ. Заразне и кужне болести: Онтракс. — Заразно запаљење плућа. — Шап. — Кравље Богиње. — Говеђа куга. — Ломњивост костију. — Рак на језику. — Е. Спољашње болести; Кожне болести. — Запаљење очију. — Запаљење крајника. — Запаљење вимена — Запаљење пупка код телади — Јаштерице. — Прелом рогова. — Подбијање или запаљење пете. — Угапулост. — Укоченост бутњаче. — Килавост. — Жуљ на коленима. — Повреде папака. — Застојање страних тјела у једњаку. VII. Болести оваца: А. Унутрашње болести: Надун. — Пролив — Бале Кијавица. — Власац. — Овчи обад. Несвјестица. — Брљивост. — Црвени вјетар — Метиљавост. — Укоченост код јагњаца. — Једење вуне. — Б. Заразне болести: Прострел. — Шап. — Опасно запаљење папака и Круне — Богиње. — Лаужа. — В. Спољашње болести: Шуга. Осипање њушке. Запаљење вимена. — Подбијање. VIII. Болести коза; Сушица. — Шап. — Богиње. Шуга. IX. Болести свиња: А. Унутрашње болести: Пролив. — Затвор. — Преждераност. — Наступ. — Запаљење пријева. — Запаљење грудне марамице. — Запаљење мозга — Ревматочно запаљење папака. — Зле цјеге. — Гроница. — Рак у устима. — Злечверуге. — Испадање чекиња — Богиње. — Шап. — Свињска куга. — Бобичавост. — Трихиноза. — Запаљење носа. — Плућна турбекула. — Власац. — Б. Спољашње Болести: Прасеће осне. — Ваши. — Запаљење ушне шкољке. X. Болести паса: А. Унутрашње болести: Пролив — Затвор. — Утробни црви. — Троваља. — Кашаљ. — Запаљење плућа. Штенећак. — Падавица. — Бјеснило. — Б. Спољашње болести: Болести органа усне дупље. — Сузење Очију. — Сврраб. — Суви лишајеви. — Влажни лишајеви — Шуга. — Буве и ваши. — Ране — Чиреви. Угапулост. — Застој страних тијела у устима. — Запаљење крајника. XI. Болести живине: Пролив — Затвор. — Надун вољке. — Грчеви и Костобоља. — Пипа. — Дифтерија. — Несвјестица. — Троваља. — Гукасте ноге. — Бала креста. — Механичке повреде. — Угапулост. — Прелом костију. — Јаловост, мекокора јаја и јаја с бледим жуманцетом. — Испијање јаја, чупање и једење перја. — Тешка ношња јаја. — Ваши и шуга. — Помор — куга или колера. — Гнојаница на тртици. — Промрзле ноге и креста. — Често расквоцавање. XII. Помоћ при пороћају домаће стоке: Правилан пороћај. — Тежак пороћај. — Мати и младо после пороћаја. — Крволиптење. XIII. Штројење, шкопљење или кастрација: А. Штројење мушких грла: Штројење — ждребаца, Штројење бикова. — Штројење нерастова — Штројење основа. — Штројење — копуњење петлића. — Б. Штројење женских грла: Штројење кобила. — Штројење крава. — Штројење крмача. — В. Последице рђавог штројења. XIV. О поткивању коња: Поткивање болесних и неправилних копита. — Поткивање копита при неправилном ставу ногу. XV. На шта треба пазити при куповини и продаји стоке: — На шта треба пазити при продаји и куповини говеда, свиња- оваца и живине. — Закон о сточним манама. XVI Азбучни преглед љекова.

Краљево (Србија) на Вел. Госпојину 1895 г.

Владимир Ђорђевић
наставник ратарске школе.

НАРОДНА ПРИВРЕДА.

Г. Драг. Н. Лапчевић написао је у биоградском „Тежаку“ ред врло кориснијех привредијех напомена, од којих доносимо сљедеће, које сматрамо умјесније за наше читаоце:

1. Пољопривредниче! Ако никоме не ваља ђубре, теби је од велике користи. Чувај га, скупљај га са сваке стране, и, ако немаш штаљског, онда од сваке материје. Како ћеш то урадити, упитај сваког економа, па ће ти он казати;

2. Зима је, хладно је вријеме... Зато треба стоку чувати у угодним и чистим кошарима, и добро је његовати, јер:

Од доброга ара и чешљег тимара.
Није стоци боља никакова храна.

3. Не сјеците и не таманите шуме већ их чувајте и подижите. Шуме су нам највећа природна блага, која смо насљедили. Ако сатремо шуме, онда смо упропастили и њиве и ливаде, мање ће нам бити и у тору и у амбару, а и живот тужан и жалостан.

4. Не дајите своје паре страним капиталистима за фабрицирану ракију клековачу (шмреку) коју вам у флашама продају, кад је можете ви сами пећи, па да имате и за домаћу потребу и за продају.

5. Чувајте и заштићујте птице, јер су нам оне бранич усјева од гусјеница и инсеката. Не дирајте их! А да су странци у удружењима у опште измакли од нас, и да птице нарочито браде, поменућу вам, да у Бечу има „орнитолошко друштво,“ коме је циљ заштита птица.

6. У Шведској и Норвешкој коприва је позната као врло корисна биљка за храњење стоке, и увршћена је у ред културних пићних биљака. Користи се њоме и ти, српски пољопривредниче, јер имаш доста андрака, које не обдјелаваш, а ту коприва сама расте.

7. Гледај те имај свагда чисте и добре пијаће воде за стоку, јер стока, која пије устајану воду из баруштина, болује разне болести, а нарочито од метиља пропада. А да пијаћа вода може утицати и на квалитет (каквоћу) сира и кајмака, то је већ доказана ствар.

8. Подижите воћарство што боље. Угледајте се на Америку, гдје се по стотина и више милијуна динара годишње узима за воће. У Мичигану 1880 године престављале су саме јагоде вриједност 20 милиона динара. Сад према томе можете сами оцјенити на коликом је степену воћарство, кад се толико за саме јагоде може узети.

9. Један Француз у једном пољопривредном часопису описује: како је по здравље крава особито добро држати с кравама заједно јарчеве, јер оне у том случају нигда неће побацивати. То треба наши сточари да пазе, јер оне у том случају нигда неће побацивати. То треба наши сточари да пазе, јер и код нас има доста људи, који држе по једног јарца у говедима, „да говеда буду здрава,“ — као што они веле, али нико не зна од куд ће баш говеда бити здравија кад међу њима има јарчева.

10 Ви општинари, подижите расаднике општинске, те уздижите воћарство и помажите, да и најсиромашнији пољопривредник може доћи до благодарног дрвећа и воћа.

11. Само добру, здраву и развијену стоку остављајте за приплод; јер од таквих приплодних грла добијаћете још бољу стоку. Сва она грла, која су изнурена, кржљава, мала и слаба — — треба шкопити и уранити за продају или посјек, јер нијесу за приплод, пошто би њихови потомци били још гори. — Ово је један од најјачих основа да се наше сточарство поправи; а мане наше стоке ми сами најбоље знамо.

12. Потпомажите домаћу радиност! То можете учинити тако, ако за своје личне и кућевне потребе не будете набављали шљокице, ђинђувице и крпе странчке, већ се подмирујте домаћим израђевинама. Тим начином и сами ћете доћи до бољих израда, земљи ћете уштедити велику суму и даћете домаћој радиности полета да се и по количоћи и по каквоћи развија и усавршава све више.

13. На једној истој њиви можемо на врло прост начин имати двије жетве. Оне се постижу овако: пшеницу чим будемо жњели, у исти мах треба стрниште орати и засијати сељдом, која ће доспјети сазрети до јесени, и дати нам обилну жетву. — Кад хоћемо да постигнемо и другу жетву, онда морамо пшеницу пожњети онда кад је њојзи право вријеме жетве, т. ј. кад зрно очврсне, али тако, како се међу поктима може да расјече.

14. Грашак је добра храна. Његујте га сви. Али, како досађује буба грашкар звана, која му сјеме изврти, те није ни за храну ни за сијање, то га треба рано спрољећа засијавати, јер утицајем ладнијег прољећњег времена бубе угину, или узимати двогодишње сјеме, које је од тих буба већ ослобођено.[1])

15. Рано цвјетање воћа врло је ризично због прољећних хладноћа и мразева, с тога се треба старати, да се цвјетање задржи до времена, кад се може без опасности извршити. То се може учинити на овај лак и прост начин: одкопати око сваке воћке земљу, па натрпати леда и снијега, по врху покрити опет земљом. Лед и снијег постепено се отапају, расхлађују воћку и тик задржавају рано цвјетање. — Ово је толиким опитима потврђено.

16. Поред путева и онуда куда вам стока може наудити усјевима, подижите живе ограде од гледичије. Подижући живу ограду, штедите шуму, која би се сатирала на ограђивање, обезбјеђујете усјеве, уштеђујете у труду и времену, јер једном подигнута жива ограда више се не „претреса,“ као ова од прошћа, што се претреса сваке године.

17. Подижите дјетелишта, јер из једног малог простора можете имати велике користи. Дјетелина се може до пет пута преко године косити, а од свију трава најјача је храна за стоку.

18. Гајите сточну репу, јер успијева готово на свакој земљи и по окрајцима, куда иначе не засијевате ничим. Она добро роди а изврсна је храна за стоку, нарочито за краве музаре, које храњене репом, бивају мљечније.

19. Држајте ливаде с прољећа, јер држањем поравњују се кртичњаци, траве се раздрмају у коријену да би се јаче бокориле, опало сјеме добије услова за ницање, маховина се почупа итд. Подржане ливаде увијек боље роде, него оне што нијесу држане, а и по каквоћи је сијено с тих ливада боље.

20. Чим нагне зима прољећу, одмах треба изаћи у воћњак па врло марљиво сваку воћку очистити од гусјеничких јаја, те да се не лежу и не пропасте нас. Савременици наши знаду колико нас је сатро немар наш; колико нас је грдно штетила гусјеница, која је, бретећи воћке, не само оставила их неколике године без рода, већ их многе и посушила.

21. Подижите шљивне расаднике из коштица, јер је шљива и снажнија и дуготрајнија, кад се тако произведе. Да би боље рађала, треба младе фиданчиће очењем калемити, јер тако окалемљене шљиве, дају врко крупан и обилат род.

22. Поред путева и улица, по оградама, шанчевима и свуда гдје имамо излишног мјеста, подижимо бијеле дудове, (мурве) јер су нам они врло потребни за развијање свилодеља, од кога можемо имати лијепе вајде. Подизање дудова неће нас ништа коштати, а гајење свилених буба узгредан је и незнатан посао.

23. Швајцарска, та малена савезна република, од самог воћа засађеног поред путева и испуста, има годишњег прихода преко 10 милијуна динара. На њу треба и ми да се угледамо, па да воћем засађујемо толика празна мјеста, нарочито поред путева селских, општинских, среских, окружних и државних, те би отуд могли добијати велики приход.

24. Не купуј кафу, не дај паре за шећер. Кафу може да ти замијени чај од лишћа јагодиног. „У лишћу од шумских јагода, кад се на сунцу осуши, развије се аромантичан (пријатан) мирис, па кад се ово као чај скува, даје врло укусно и здраво пиће.“ А у мјесто шећера, ето ти меда. Ти немаш меда? Његуј пчеле — посао јевтин и лак — па ћеш имати и меда и воска, и за себе и да продаш.

25. Оснивајте општинске пољопривредне књижнице и читаонице, гдје ћете моћи, кад сте докони, читати корисне књиге и новине, или узимати на прочитање код куће. Не заборавите ону непобитну истину, да колико ко зна, онолико и вриједи, и, што ко више зна, више и вриједи. У књигама и новинама наћићете многе корисне науке за пољопривредне радње и свој домазлук.

26. Скупљајте љековите траве, којима се лијече људи и стока, па их у случају потребе употребљујте. За болести теже и непознатије зовите љекара, а за болести заразне код стоке, брзо јављајте првој власти — општинској — како би се предузеле мјере, да се зараза ограничи и отклони; јер би иначе много наудила земљи и оштетила народ.

27. Бекл у своме одличноме дјелу помиње: да је у Јевропи за много столећа једино животињска храна у општој употреби била свињетина, пошто су говеда, телад и овце биле скоро непознате; да је она било главна храна Ираца у XII стољећу; и да се у светим књигама Скандинаваца свиње преставља као главна храна и на небу. И данас је свињарство од големе важности по народну привреду; за то се с правом очекује од пољопривредника, да свиње његују у већем размјеру, и да одабирају најбоља и најпитомија приплодна грла.

28. Лисицу ћеш најлакше наћи у јазбини за вријеме хајке; за тим за вријеме олује и кад први снијег падне; и у Марту, кад се лиња, особито кад је магла или киша.

29. За свакога, па и најсиромашнијег пољопривредника, веома је практичан и користан крупач, који се зове „Ексцелзиор“ а кошта 6 динара. Њиме се како сув, тако и сиров као и разне дебљине кукуруз врло лако, са мало снаге, може крупити. Окрупи до 4 хектолитра на сахат.

30. Гајите што више пчела, јер оне утичу и на родност воћа. Да је то истина, ми потврђујемо овим неоспорним фактом: „Досељеници у Аустралији, нарочито Њемци, посадили разне воћке на подесним мјестима у својој новој домовини; но на велико чудо воћке нијесу рађале. Мислило се већ, да аустралиска клима не годи подизању воћака и почели су воће да затиру. У том дође прије неколико година у Аустралију један њемачки пчелар, који је собом донио и пчеле па је почео пчеларење. И гле сад на један мах воћке пчелареве и њихових оближних сусједа почеше да рађају добро. Сазнало се одмах, да аустралијанци немају таке инсекте, који би помагали оплођавању воћака. Пчеларење у Аустралији почело је сад да се много шири, јер даје велике користи, а и рада размножавања воћака постала је неопходни нужност.“

31. Гледајте да се уз школу уреди школска башта и школски расадник. У башти ће дјеца ваша видјети савршеније обрађивање и боље усјеве; а у расаднику се научити калемљењу воћки. Даље, из баште и ви можете добити бољих сјемена, а из расадника благороднијих дрвета.

32. Набављајте гвоздене плугове, не плашите се њихове тежине. „Лакши плуг поремети се лако ако у бразди нађе на какву год препону, ако удари у пањ, жилу или у омањи камен, или нађе на тврду земљу, те орач мора добро да пази и свом снагом да ради, непрестано подешавајући плуг ручицама и избјегавајући таке препоне ако ће да с плугом по изађе из бразде. Многим огледима са тежим и лакшим плуговима освједочило се, да се при једнакој дубини и ширини, лакше оре плугом, који 75 килограма тежак, него са оним од 30 килограма тешким, и сточна се снага згодније и равномјерније употребљава.“

33. Често нам се шљиве веома много рогаче. Рогачи или насуљаре, или криваци и костуре то су производи једне гљивице Exoascus pruni. Да се не би јаче идуће године умножили, треба их уклањати из воћњака.

34. Набављајте прашаче и загртаче, те уштедите времена, муке и труда око прашења о огртања кукуруза. Да су то добре справе, ево свједочбе Цвјетка Павловића земљорадника из Великог села, који вели: „Прије седам година нијесмо ни знали да у свијету има и таквих справа, којима се може замијенити мотика у загртању кукуруза. Па, кад смо први пут почели радити тим справама: прашачем и загртачем, сељани су долазили, гледали и смијали нам се. Резултати таквог рада још у првој години били су сјајни. То су увидјели прво наши сељаци, па су почели употребљавати поменуте справе, а за овима почела је и цијела околина, и данас, сав равни Стиг са Млавом поплављени су овим справама. Што је најважније, радећи овим справама много се добија у времену, те је корисност тих справа у сваком погледу очевидна.“ — Нека се на ове крајеве угледају и други — неће се кајати.

35. Нигда не треба доцнити са засијавањем озиме пшенице. Најљепше је вријеме и доноси најобилнију жетву, кад се озима пшеница засијава између Мољдана и Петковаче: а неки има који тако рано посију, да до дубоке јесени могу је покосити и зелен употребити за пићу стоци, па инак приход је од такве озимице обилан.

36. И дивљаке не треба испустити, а да се њима пољопривредник не користи — од њих треба правити сирће. Сирће (остац) се гради овако: „Узме се 50—60 кила дивљака јабука, и стуцају се у каквој повећој ступи, ако се за то нема нарочитих справа. Овако истуцане јабуке са својом широм, наспу се у какав суд и прелију са 30 литара воде, па по том притисне са потежим каменом, као што се ради код кисјелог купуса. Сад се остави овај суд на каквом топлом мјесту, или у близини пећи док са свим не преврс. Кад је време пре

[1]) Може се попарити врелом водом (по не кључалом) те да буба угине.

шло, овда се сирће одвоји од комине у какво чисто буре, које се остави у подруму или иначе мјесту, које није изложено мразу, и буре држи сирћетом увјек пуно све дотле, док се врење потпуно не сврши. За пола године ово сирће добије савршну своју кисјелину.“

37. Да пољопривреднику много користи читање пољопривредних листова, нека свједочи овај факт: „Др. Мартин Вилкенс, професор на виликој школи за земљорадњу у Бечу, послат је био 1889 године од аустријске владе у америчке Сједињене Државе, да проучи стање тамошње земљорадње. Међу осталим пише поменути професор са свога пута, како му је јако пало у очи, колико економских листова читају американски економи — фермери. У том лежи по његову мишљењу тајна земљорадничког успјеха у Америци. Сваки фермер држи економске новине; у Јови наишао је учени путник на једног, који је сам држао пет земљорадничких листова и то непрекидно учење и обавјештавање прави је основ користи пуног рада на земљи у Америци.“ Угледајмо се на америчке пољопривреднике!

(Свршиће се.)

(**Трговина.**) Ово су цијене на нашијем пазарима:

Подгорица, 4 септембра

Волови сума од 150 кила 50 фиор. — Брави овчи и козји сума 5 фиорина — Урметин 1 кило 7 новчића. — Брашно урметиново 1 кило $7^1/_2$ новч. — Пшеница 1 кило 9 новчића. — Овас 1 кило 5 новчића. — Раж 1 кило 5 новчића. — Јечам 1 кило 5 новчића. — Пасуљ 1 кило 12 н. — Кртола 1 кило 3 новч. — Масло 1 кило 70 новч. — Сир 1 кило 25 н. 40 Восак 1 кило 1 ф. и 30 новч. — Вуне 1 кило 50 новчића. — Дуван у листове 1 кило 40 новчића.

ДОМАЋЕ ВИЈЕСТИ.

Цетиње, 7 септембра.

(**С Двора.**) Височанствена Књажевска Породица у понедјелник повратила се здраво из Никшића у своју престоницу.

(**Царски дар.**) Његово Величанство Цар Никола II послао је на дар г. Славу Ђурковићу, адјутанту Њег. Вис. Господара, брилијантни прстен, а г. Марку Ђукановићу, државном управитељу грађевина, златни сат.

(**Личне вијести.**) Г. генерал Милинковић, аустро-угарски министар-резидент на Цетињу, отпутовао је прошле недјеље у Беч. — Софија Петровна Мертваго, начелница нашег дјевојачког института „Царице Марије“ присјела је из Казана. — Г. војвода Гавро Вуковић, наш министар иностранијех дјела, повратио се из Васојевића и г. војвода Пламенац наш министар рата из Бара. — Г. Владимир Будисављевић Приједорски, секретар аустро-угарске легације на Цетињу, повратио се са својом фамилијом са допуста. —

(**Телефон**) данас је прорадио између Цетиња и Ријеке.

(**Наша дилиџенца**) јучер је отворила свезу са Никшићем. На овом путу штације су јој: на Ријеци, у Подгорици, на Даниловуграду, и на Богетићима. С Цетиња је возна такса до Ријеке 80 нов. — до Подгорице 2. фиор. — до Д.града 3. фиор. — до Богетића 3. 60 нов. — а до Никшића 4. фиорина. Од једне до друге штације таксе су саразмјерне. Дилиџенца креће са Цетиња пут Никшића сваки други дан, а тако исто долази на Цетиње из унутрашњости. Са дотичнијем правилима путници се могу упознати на свакој штацији.

(**Лојидово параб. друштво**) убуставило је линију до Превезе која је тицала наше луке Бар и Оцињ. Одсле ће долазити парабод у Котор сваког уторника, који у сриједу иде до Спича, одакле се исти дан враћа пут Тријешћа. Наши путници, који крећу пут Цариграда или Александрије, могу овом линијом до Гружа, гдје тиче параброд, који иде у Цариград, и тиче Крф, који је другијем парабродом у свези са Александријом.

(**Киша.**) Послије скоро двомјесечне суше по југоисточнијем крајевима наше земље, падала је киша 1 и 2 т. м. и добро расхладила. Кукурузима је мало гдје помогла, али јест купусу и кртоли. Да је ова киша пала о Великом Госпођинудне, шћаше бити по свој држави добар и обилан род у кукурузу. А тако по извјештајима, узевши све крајеве скупа, ове годинс имаћемо мало више од половине рода. Пива, Језера, Шаранци и Дробњаци, ови најудаљенији наши крајеви, најбоље су родили. Најгрђе је у Црмничкој нахији, гдје је поред суше, вино са свијем издало.

РАЗЛИЧИТО.

(**Шести дио свијета.**) — Прије десетину дана у сједницу међународног земљописног конгреса у Лондону држао је предавања Норвежац Борг Гревикг о томе како му је испало за руком да нађе суву земљу на јужном полу земље. То је управо шести дио свијета. Тамо су, вели Борг, простране шуме, богата множина минерала и велике гомиле гуана. О становницима (људима), тога дијела свијета није му још ништа познато. Енглеска влада спрема се да што прије заузме те непознате земље. Експедицију ће повести Борг Гревио идућег прољећа.

(**Тесла противу Уота и Стефензна.**) Проналазачи парне машине односно локомотиве добише у нашем славном Тесли опасна конкурента. Како сам франциска „Слобода“ по енглеским листовима доноси, жељезничко друштво G. Westinghoäe„ и „Raldwin Lokomotiv Aorks“ прави покушаје, да један Теслин снажан мотор употреби за кретање жељезнице мјесто тешке локомотиве. Сад се граде нарочити вагони, те се рачуна да ће воз у једном сату моћи превалити 150 миља, дакле за 50 миља више него најбржи досадањи влакови, те ће се из Њујорка у Питсбург моћи стићи за три сата.

(**Женско питање на антрополошком конгресу.**) На антрополошком конгресу, који је ових дана држан у Кеселу, прочитао је конгрес предсједник др. Валдејер, професор и члан медецинског савјета занимљиву расправу „Антрополошки положај полова једно према другом у вези са женским питањем„. У тој расправи рекао је др. Валдејер између осталога и ово:

Људи по правилу надмашају жене у ширини плећа и у дужини и обиму руку. У средњој Јевропи већа је тежина тијела код људи но код жена. Просјечна је тежина новорођенога мушког дјетета 3333 грама а дјевојчице 3200. Разлика износи 133 гр. Просјечна, средња тежина тијела код одраслих младића је 65 килограма а код дјевојака 55 кгр. Разлика је дакле 10 кгр. Мускулатура. Мишићи, јаче је развијена код мушкараца, него ли код женскиња, тјелесна снага мушкиња просјечна је јача и већа но у женскиња и мушкарац по правилу не само да је јачи но и бржи од жене. Али све то ипак не смета да код неких народа раде слабије жене наглавније и најтеже тјелесне радове. — Мозак мушкарац у средњој Јевропи просјечно је тежак 1372 грама а женскиња 1231 грама, што чини 151 грам разлике. Људи знаменити умом и даровитошћу надмашају често ову просјечну тежину мозга, а то се видјело и доказало мјерењем мозга појединих знаменитих људи. Тако је мозак Тургењева, знаменитога рускога књижевника био тежак 2020 грама, а мозак великога физичара Хелмхолца 1500 грама. Мозак Гамбете, великога француског државника и бесједника тађи је био испод просјечне тежине мушкараца у средњој Јевропи, јер је био тежак 1314 грама. Према тјелесној тежини мозак је код жена релативно тежи. Чула су, осим укуса, развијенија код мушкиња него ли код жена, нарочито чуло мирисања. Осим тога у крви човјековој има више крвних зрнаца него ли у крви женскиња, те зато могу мушкарци и више кисеоника да потроше.

О антрополошком испитивању разлика међу половима с погледом на женско питање др. Валдајер овако се изјаснио: Социјална демократија тражи равноправност женскиња с мушкињом а приврженици садашњег друштвеног поретка траже да се женскињи да већи дјелокруг рада. Па ако ми заиста желимо стварни напредак и поправку друштва, не смијемо заборавити женскиње. Питање о еманципацији женскиња горуће је питање и ако није ново. Још прије сто година јавила се једна рускиња са једним списом, у ком тражи еманципацију жена. У опште узето, ово је питање антрополошко, јер дубоко засијеца у државу и породицу. Код свију установа, које теже за промјеном у васпитању женскиња, треба пазити на тјелесну и душевну разлику између женскиња и мушкиња али на то не пазе увијек проповједници еманципације женскиња. У интересу општег благостања и друштвено-државног поретка дужни смо одржати и чувати женине особености.

(**Теорија чешког професора Ценгера.**) Многи париски листови, а међу њима „Журнал де Деба“, „Матен“, „Тан“, „Пти Журнал“, „Солеј“, „Пари“ и други донијели су садржину предавања професора чешке политехнике К. В. Ценгера у сједници Француске академије наука на дан 7. (19) августа. У томе предавању професор Ценгер изнио је своје мисли о вези и зависности извјесних појава на сунцу са бурама и земљотресима на земљи, и о својој васионској теорији на основу електродинамике. Научни рад професора Ценгера предусријетају са великом пажњом научењачки кругови француски. Он је управо њихов гост, а књижарска радња Готије — Вилара примила је на себе штампање Ценгерове расправе: „Theoria elektrodunamique du Monde“. Књига ће изићи са многим сликама. Први је Каре штампао ову књигу у Паризу 1893. г. у 600 примјерака и сви су распродани или одмах. или на научној изложби. Све справе, које је чешки професор у Бордоу изложио, откупљене су те ће остати у Француској. Већину њих узео је Бордиски физико-математички факултет, коме је Ценгер поклонио све фотографије и електографије са цртежима. На конгресу научењака чешки научењак одликован је почасним предсједништвом у секцији за физику, у којој је изјавио донио да је справе за посматрање сунца, и напоменуо да ће 29 јула (10 августа), а то бијаше дан кад су чланови конгреса одредили да се пропетају до Анкаршона и по Бискајскоме мору. У тај дан било је мирно вријеме и врућини, на путу до Арканшона топломјер показиваше 35 степена Ц., а кад је лађа запловила у Бискајски залив, мораде се вратити због буре. У 5 часова и 20 минута чланови конгреса вратише се у Бордо. На небу не бијаше ни облачка, те се већ почело сумњати у предсказање Ценгерово. Али се око 6 часова појавише црни облаци и са истока и са запада, и груну бура какву не памте у Бордоу. Око пола ноћи пастаде пљусак са провалом облака. У јутру стигоше телеграфски извјештај о страшним штетама од олује у Жирдони и Брстањи, док су службени метеоролошки извјештаји предказивали да ће у тај дан бити топло и мирно вријеме. — У напријед поменутој сједници француске академије наука у Паризу, чешки је професор говорио о елементарним, катастрохама, земљотресима, провалама облака бурама у Аустро Угарској у јуну ове године даље је објашњавао своју методу посматрање о посљедној олуји у Француској, о своме стероскопу помоћу којега се могу чути најслабији звуци, и најзад о свему сунчаном систему. Послје тога предавања изашла је збирка француског астрономскога друштва, којега је члан и чешки професор и у њој иза чланака Камила Фламаријона и Х. Десланвреза рад професора Ценгера о теорији електродинамичких односа планетарних и кометарних у сунчаном систему. Реферат ђенерал Пармантијера о томе Ценгеровом раду штампан је у тој збирци.

ТЕЛЕГРАМИ „БЕЧКОГ КОР. БИРА.“

ПЕТРОГРАД, 2 септембра. — Кнез Лобанов отпутовао је у Француску.

БЕЧ, 3 септембра. — Бадени се примио мисије да састави нови кабинет.

ПАРИЗ, 4 септембра. — Опћински савјет дао је францускијем и иностранијем официрима, што су били на маневрима објед, на ком су присуствовали грчки Принц Никола и генерал Драгомиров.

БУДАПЕШТ, 5 септембра. — Сви Румуњи, што су били осуђени назад године дана због познатог меморандума, помиловани су.

АЛЕКСАНДРИЈА, 5 септембра. — Кедив се повратио из Цариграда.

БЕЧ, 6 септембра. — Присјела су румуњска Величанства и измијели посјете са Царом Францом Јосифом.

КИСЕЛ (у Угарској), 6 септембра. — Присјело је Цар Франц Јосиф на коњаничке маневре, дочекан великијем одушевљењем.

ПАРИЗ, 6 септембра. — Предсједник Фор позвао је Кнеза Лобанова, који се налази у Контрексвилу, у Мирекир, гдје се довршују маневре. Лобанов је примио позив и поћи ће у Мирекир са Хапатом, францускијем министром иностранијех дјела.

РИМ, 6 септембра. — Долази мноштво странаца. Величанства и Престолонасљедник отворили су артистичку изложбу, одушевљено акламирани.

МИРЕКИР, 7 септембра. — Официри главног штаба дали су објед генералу Драгомирову. Генерал Буадефер наздравио Драгомирову за заједницу војске француске и руске. Фор је присиио акламиран. Хапато је дошао са Фором, и отпутовао у Контрексвиљ, гдје ће обједовати са Лобановим.

ОДЕСА, 7 септембра. — Велики Књаз Престолонасљедник отпутовао је парабродом у Батум.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

„ПРИПОВИЈЕТКЕ ИЗ ЦРНОГОРСКОГ ЖИВОТА“.

Предао сам у штампу моју прву књигу штампаних и нештампаних приповједака под горњим насловом:

У овој књизи запасти ће ове приповјетке: „Ко неће чепом он ће врапом;“ „Копање блага;“ „Хајдуци;“ „Наметнут прстен;“ „До подне везир од подне резил;“ „Бадња вече;“ (посвећена удовицама црногорским.) „Благо његовој души;“ (посвећена моме рођаку србину католику Милу Јововићу.) и „Јетрве“.

При овоме додаје се у другој половини књиге: „Прије и сад“ или „Седам ноћи код ђеда Јова.“ Сувише при крају биће мали ријечник, у коме ће бити протумачене непознате ријечи већином провинцијализми. —

Књига ће изнијети 6—7 штампаних табака велике осмине. Цијена јој је 50 новчића. Биће готова концем септембра о. г. и тога дана раздати се претплатницима.

Новац треба слати: Књ. Цр. Државној Штампарији на Цетиње. Скупљачи добиће сваку десету на дар.

Молим сва наша поштована уредништва, да би овај позив у својим листовима прештампала, у коме се препоручујем за што већи одзив. Особито се надам и уздам у моју браћу учитеље, да ће се својски заузети око скупљања, како би ми помогли извући се из штампарских трошкова; Имена скупљача доћиће се при крају исте књиге.

Цетиње, 10. Августа 1895.

С поштовањем

(3—3) **Лука Јововић** учитељ.

ПОТПИСАТИ ПРЕПОРУЧУЈЕМО МУштеријама наше складиште разне дрвенарије, као: штица од разне врсте и дебљине и све друге дрвенарије изузимајући греде. Може се добити на фабрику „Видрован“, у Никшићу у магазину, и у Подгорици код Петра Челановића. Цијене су најумјереније.

Никшић, 10 августа 1895.

(5—6) **Браћа Чопићи с друштвом.**

ОГЛАС.

ПОШТАНСКЕ МАРКЕ Црне Горе, Турске и свијех другијех земаља, од године 1850—1895; као и стара писма, новци и друге старине, купују се по највишу цијену.

У замјену дајем такођер драгуље, новости, свилу и друге ствари из Лондона. Понуде или избор поштиљака отпремају се са обратном поштом.

A. Weisz.

Трговина поштанскијех марака у велико и у мало.

16, Regent Street, London W.

2) Основана 1880.

Овај број нашег листа излази данас због сјутрашњег празника Рождества Богородичина.

Уредник: **Др. Л. Томановић.** Издавалац: **Државна Штампарија.** У књаж. црн. државној штампарији.